

УДК 94:323.281(477):27-722.5
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-1-2>

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-4969-052X

доктор історичних наук, професор,
 завідувач кафедри історії України

*Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
 (Дрогобич, Львівська область, Україна)*

*доцент кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної, кадрової роботи та оборонного планування
 Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
 (Львів, Україна) vilnickiy@gmail.com*

Лілія ГРИНИК,

orcid.org/0000-0002-4077-0128

аспірантка кафедри історії України

*Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
 (Дрогобич, Львівська область, Україна) lilia_hrynyk@ukr.net*

РЕПРЕСОВАНИЙ ОТЕЦЬ ЗИНОВІЙ БАНДРОВИЧ (1916 – 1986): РЕКОНСТРУКЦІЯ БІОГРАФІЇ ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Мета статті полягає у висвітленні біографії репресованого радянськими силовими органами отця Зиновія Бандровича на основі архівно-кримінальної справи. Методологія дослідження ґрунтується на принципах науковості, логічності та послідовності. Застосовуються біографічний та просопографічний підходи. Використовуються загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення та спеціально-історичні: історико-системний, історико-генетичний тощо. Наукова новизна полягає у тому, що вперше на основі невідомих та маловідомих архівних документів комплексно розкрито біографію репресованого отця Зиновія Бандровича (1916 – 1986). Зокрема, акцентовано на тому, що постать отця Зиновія не була предметом спеціального дослідження. Архівно-кримінальна справа, яка містить 39 документів на 57 аркушах, серед яких 4 протоколи допитів (12, 25, 28 вересня, 6 жовтня 1944 року) є яскравим підтвердженням репресивної політики радянської адміністрації. Життєвий шлях Зиновія Бандровича умовно можна поділити на декілька етапів: 1) 1916–1938 рр. – дитинство та юність, здобуття освіти у Перемиській духовній семінарії; 2) 1939–1944 рр. – священнича праця у с. Літиня (1939–1942) та с. Ластівка (1942–1944), співпраця із українськими націоналістами; 3) 1944–1970 рр. – арешт, слідство, суд, ув'язнення та спецпоселення; 4) 1970–1986 рр. – звільнення з ув'язнення, продовження священничої місії в Литві.

Зиновій Степанович Бандрович (1916 – 1986) – жертва радянського тоталітарного режиму, яка виключно з політичних мотивів була необґрунтовано засуджена. Однак навіть після репресій, засуджень та відбуття покарання (26 років) він не зламався, а продовжив обраний життєвий шлях – духовної опіки народу, однак на чужині.

Постать отця Зиновія Бандровича в контексті проведення заходів щодо реабілітації постає уособленням байдужості державного керівництва. Зважаючи вже на 30-ту річницю незалежності України, прикро, що люди, які боролися за неї для нас, цілком забуті, неналежно відзначені чи, як і в цьому випадку, взагалі nereабілітовані.

Ключові слова: репресії, радянська влада, духовенство, Зиновій Бандрович.

Vasyl ILNYTSKYI,

orcid.org/0000-0002-4969-052X

PhD hab. (History), Associate Professor,

Head of the Department of Ukraine's History

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,

(Drohobych, Lviv region, Ukraine)

Associate Professor at the Department of Mobilization, Organizational, Staffing,

Human Resources and Defense Planning

National Academy of Land Forces named after Petro Sahaidachnyi

(Lviv, Ukraine) vilnickiy@gmail.com

Lilia HRYNYK,

orcid.org/0000-0002-4077-0128

Graduate student at the Department of History of Ukraine

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) lilia_hrynyk@ukr.net

REPRESSED FATHER ZYNOVIY BANDROVYCH (1916 – 1986): RECONSTRUCTION OF THE BIOGRAPHY ON THE MATERIALS OF THE ARCHIVAL AND CRIMINAL CASE

The purpose of the article is to reveal, on the basis of an archival and criminal case, the biography of Father Zynoviy Bandrovych who was repressed by the Soviet law enforcement agencies. The research methodology is based on the principles of scientificity, logic and consistency. Biographical and prosopographic approaches have been used. General scientific methods such as analysis, synthesis, generalization and special-historical: historical-systemic, historical-genetic, etc have been used. The scientific novelty lies in the fact that for the first time on the basis of unknown and little-known archival documents the biography of the repressed Father Zynoviy Bandrovych (1916 – 1986) has been comprehensively revealed. The archival-criminal case, which contains 39 documents on 57 sheets, including 4 protocols of interrogations (12, 25, 28 September, 6 October 1944), is a vivid confirmation of the repressive policy of the Soviet administration. The life path of Zynoviy Bandrovych can be divided into several stages: 1) 1916–1938 – childhood and adolescence, education at the Przemyśl Theological Seminary; 2) 1939–1944 – priestly work in the village of Litynya (1939–1942) and Lastiwka (1942–1944), cooperation with Ukrainian nationalists; 3) 1944–1970 – arrest, investigation, trial, imprisonment and special settlement; 4) 1970–1986 – release from prison, continuation of the priestly mission in Lithuania.

Zynoviy Bandrovych (1916 – 1986) was a victim of the Soviet totalitarian regime who was unjustifiably convicted solely for political reasons. However, even after repressions, convictions and serving a sentence (26 years), he did not break down, but continued the chosen path of life – the spiritual care of the people – however, abroad.

The figure of Father Zynoviy Bandrovych, in the context of rehabilitation measures, represents the indifference of the state leadership. Given the 30th anniversary of Ukraine's independence, it is unfortunate that the people who fought for us are completely forgotten, improperly marked or, as in this case, not rehabilitated at all.

Key words: repressions, Soviet power, clergy, Zynoviy Bandrovych.

Постановка проблеми. Так уже історично склалося, що роль греко-католицької церкви для українського суспільства значно більша та виходить за рамки виключно духовної опіки. Ще на початку ХХ століття греко-католицькій церкві вдалося успішно поєднати у свої діяльності церковну, освітню та активну громадську місії. Прибула ж радянська адміністрація взяла чіткий курс на перетворення, спрямовані на трансформацію всіх сфер життя та узгодження їх із нормами УРСР. Саме тому почалася масштабна репресивна кампанія щодо місцевого населення, яке активно протівилося цьому. Водночас у радянських силовиків сформувався вороже ставлення до українського духовенства через їхню глибоку віру, служіння та любов до Батьківщини, активну підтримку місцевого населення та українських націоналістів і як наслідок – хвиля репресій проти них. Вважаємо нашим першочерговим обов'язком повернення із забуття імен цих духівників. Одним із таких духівників був сл.п. Зиновій Бандрович, який, як і тисячі інших, включився у боротьбу за справу незалежності – організував духовне виховання молодого покоління, підтримував національно-визвольний рух.

Аналіз основних досліджень та публікацій. У сучасній українській історіографії, попри появу низки узагальнюючих досліджень, присвячених репресивній політиці радянської адміністрації супроти церкви, значна кількість духівників залишаються забутими і навіть nereабілітованими. З-поміж таких виокремимо З. Бандровича. Постать

цього духівника не була предметом спеціального дослідження. Про випускника Перемишльської греко-католицької духовної семінарії Зенона Бандровича написав Микола Ільницький (Ільницький, 2015). Коротка згадка про репресованого З. Бандровича міститься у праці Богдана Праха (Прах, 2015). Також невеликі відомості подані Лесем Танюком (Танюк, 2014). Міститься інформація про другий арешт у 1958 р. у науково-інформаційному і просвітницькому центрі «Меморіал» (Москва) (Архів НІПЦ «Меморіал», URL). Відкриття доступу до архівно-кримінальних справ та інших матеріалів репресивно-каральних органів дає змогу розкрити забуті/невідомі постаті.

Мета статті – на основі архівно-кримінальної справи розкрити біографію репресованого радянськими силовими органами отця Зиновія Бандровича.

Виклад основного матеріалу. Зиновій Бандрович народився 8 лютого 1916 року у місті Перемишль (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 4, 7). Походив із пересічної української родини ремісників (батько працював слюсарем на залізничній дорозі, мати – домогосподарка) (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 17). Батько – Степан Григорович та мати – Юлія Іванівна (полячка за походженням), окрім Зиновія, виховували ще сина Богдана (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 8, 26зв.). Ця інформація наводиться у матеріалах слідства, однак знаємо, що рідна матір Зиновія померла, коли йому було два роки, маючи у шлюбі зі Степаном Бандровичем ще сина Володимира, який був старшим братом для отця, а отже, Богдан – молодший (Петренко, 2008: URL).

Проводячи своє дитинство у рідному місті, Зиновій Бандрович здобув освіту в місцевій середній школі та продовжив навчання у духовній семінарії, яку закінчив у 1938 році (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 12). Після висвячення (владикою Перемиської єпархії Йосифатом Коциловським) був відправлений у Літиню Меденицького (тепер – Дрогобицького) району, де пропрацював до лютого 1942 р. (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 12зв.).

Новий і важкий період життя З. Бандровича розпочинається в селі Ластівка Підбузького (тепер – Дрогобицького) району, куди він був переведений для продовження священничої місії. Саме тут отець мав у своєму розпорядженні 9 га землі та поголів'я худоби (декілька особин) (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 12, 36). Проживаючи у с. Ластівка, Зиновій Бандрович був учасником зібрань місцевої організації «Просвіта», яку очолював Микола Нагірнич, проте на слідстві заперечував своє членство у ній. Активно співпрацював із хористами «Просвіти», які співали як українські, так і церковні пісні, оскільки церква села Ластівка власного хору не мала (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 21зв.–22).

У цей період отець Зиновій знайомиться з Організацією українських націоналістів, до якої не входив, але був обізнаний із її діяльністю, яку активно підтримував. Мав добрі стосунки з членами організації, які з повагою ставились до нього (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 26). Особисто був знайомий із місцевим мешканцем, учасником ОУН – Василем Пантелеймоновичем Макаром, який збирав продукти для українського підпілля. Також підтримуючи українських повстанців, Зиновій Бандрович пожертвував для них близько 20 кг зерна (єдиний факт, у якому він сам зізнався та який змогли довести силовиками) (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 15зв, 21).

Зізнавався отець Бандрович про свої контакти з Українським повітовим комітетом. Зокрема, він до нього звертався з необхідністю надрукувати звернення управляючому Дрогобицької області по господарських справах на німецькій мові. У ньому йшлося про закупівлю зерна для посіву та взуття за дешевшою ціною (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 15).

3 серпня 1944 року – день, який Зиновій Бандрович добре запам'ятав, а радянські силовики ще не раз про нього нагадували та запитували. Зранку до отця звернулись два українські націоналісти зі села Свидник, які попросили відправити молебень з нагоди прийняття військової присяги, оскільки їхній капелан не з'явився. До слова, у

селі Свидник церкви не було, а все місцеве населення відвідувало Богослужіння у селі Ластівка (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 13, 17). Будучи патріотичного налаштування, Зиновій Бандрович підтримав пропозицію і разом з націоналістами вирушив до місця, де мали відбуватися всі урочистості (поляна у східній частині села Свидник) (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 13). Усіх присутніх було близько 250-300, а вояки, які приймали присягу, були одягнуті у різну форму: від німецької, червоноармійської до цивільної; основна зброя – карабіни. Командир віддав наказ «струнко», старшина зачитав текст присяги, який повторювали стрільці (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 13–13зв.). Відтак отець відслужив молебень, після якого наголосив на тому, щоб *«стрільці дотримувалися релігії та діяли за Божим законом»* та *«Україна була, є і буде християнською, вона керувалася Божим законом»* (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 13зв–14). Цікавий факт: на одному з допитів прозвучала інформація, що із З. Бандровичем особисто розмовляв начальник УНКВС Дрогобицької області генерал-майор О. Сабуров¹. Під час розмови з ним він зізнався, що закликав повстанців вести завзяту, безкомпромісну боротьбу за УССД (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 14зв.). Після урочистої частини командир запропонував отцю Зиновію долучитися до святкового обіду. На цих урочистостях були присутні члени ОУН – згаданий вище Василь Пантелеймонович Макар та Микола Іванович Дудич (УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 16, 27зв.).

¹ **Сабуров Олександр Миколайович** (1.08.1908, с. Ярушки Іжевського повіту В'ятської губернії (тепер у складі м. Іжевська, Удмуртія, Російська Федерація) – 15.04.1974, м. Москва). Генерал-майор військ НКВС (9.04.1943). Член ВКП(б) (1932). РСЧА (1931–1933). Голова колгоспу у с. Половецькому Бердичівського р-ну Житомирської обл. (1933–1936). Політпрацівник у Червоній армії (1936–1938). Працівник органів НКВС (1936–1938). Політичний керівник управління пожежної охорони НКВС м. Київ (1941–1945). Командир радянського партизанського загону імені 24 річниці РСЧА (10.1941–03.1942). Начальник Штабу з керівництва партизанським рухом у Житомирській області (11.1942). Командир партизанського з'єднання на території Сумської, Житомирської, Волинської, Рівненської областей (03.1942–04.1944). Начальник штабу партизанського руху Житомирської області (05.1942–02.1944), член Житомирського обласного комітету КП(б)У (2.10.1942–29.06.1943). Начальник Управління НКВС Дрогобицької області (31.08.1944–16.03.1951). Начальник Управління МВС УРСР Запорізької області (16.03.1951–4.04.1953). Начальник управління служби місцевої протиповітряної оборони МВС УРСР (1953–12.1954). Керівник головного управління пожежної охорони МВС СРСР (4.12.1954–20.07.1957). Депутат Верховної Ради СРСР. Герой Радянського Союзу (18.05.1942). Нагороджений орденом Леніна, орденом Червоного Прапора, орденом Суворова 2 ст., орденом Богдана Хмельницького 1 ст., орденом Богдана Хмельницького 2 ст., 2 орденами Вітчизняної війни 1 ст., орденом Червоної Зірки. Похований у м. Москві.

Водночас хочеться наголосити на особливій знаковості події. Знаковість полягає у тому, що це була перша присяга, складена за новим текстом, затвердженим УГВР, вона стала знаком підпорядкування їй УПА. Про це дізнаємось із періодичного видання «Повстанець» (р. 1, ч. 1. листопад 1944 р.) (АЦДВР, URL). Хоч у повстанських документах чітко писалося, що цей акт відбувся 5 серпня 1944 р. (на затишній галявині під лісом): *«Між деревами – підвищення, поверх нього рознятий килим, на ньому – китайкою прикритий український національний герб, Тризуб, над ним вишиті рушники, по боках галузки червоної калини, внизу – два схрещені кріси і шолом. Спереду польовий вівтар, на ньому – хрест, Євангеліє, свічки. Обабіч – високо підняті блакитно-жовті прапори»* (Мірчук, 1991: 69). У цьому святі брали участь президент УГВР Кирило Осьмак-«Псельський», член Президії УГВР, генеральний секретар внутрішніх справ УГВР Ростислав Волошин-«Павленко» і шеф Головного військового штабу УПА Дмитро Грицай та старшини із штабу. Того дня присягу склали сотні «Булава» (ВО 4 «Маківка», командир Ярослав Шпиталь-«Семків»), «Льви І» (ВО 2 «Буг», командир Петро Чемерис-«Дир»), «Змії» (ВО 4 «Говерля», командир Василь Андрусак-«Різун»), дві самостійні охоронні чоти. Ці відділи сформували великий чотирикутник, на кутах стояли важкі гранатомети і кулемети. Перед сотнями сотенні командири, в середині чотирикутника став командир ВО 5 «Маківка» Іван Белейович-«Дзвінчук», який доповів шефові ГВШ Дмитру Грицаю-«Перебийносу», що присутні три сотні, дві охоронні чоти, зі своїми підстаршинами і старшинами, загальною чисельністю 520 вояків, готові до присяги. У цьому короткому описі вказувалося, що після молебню, священник *«благословив воїнів на святу боротьбу за «Силу і Славу, Волю і Власть» України»* (Мірчук, 1991: 69; Літопис УПА. Т. 41, 2004: 15, 387; Літопис УПА. – Т. 30, 2000: 224–225). Тут же вперше відчитався Перший Універсал УГВР до українського народу, всі, хто склав присягу, підписали її. До речі, на другий день (у неділю, 6 серпня) присягу за цим текстом склали у с. Недільна сотня «Месники» (ВО 4 «Говерля», командир Олексій Хіменець (Химінець)) і одна чота (разом 230 вояків). Надалі таку присягу на вірність Україні складали всі частини УПА та кожна нова частина, і навіть кожний новий вояк УПА окремо (Мірчук, 1991: 70).

До честі З. Бандровича, який під час слідства не зламався ні духовно, ні фізично та не видав жодного з учасників присяги, не подав жодного

словесного опису, нічого не сказав про озброєння, хоча ці підрозділи були на той момент досить добре озброєні тощо, попри всі намагання радянських силовиків розвинути цю тему й витягнути інформацію.

Події 27 серпня 1944 року поділили життя Зиновія Бандровича на «до» та «після». У цей день радянські силові органи провели операцію щодо його затримання, хоча в анкеті вказана дата «20 вересня 1944 року» (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 8, 12зв.). З. Бандровичу інкримінувалося, що він *«проживав на окупованій німцями території, проводив контрреволюційну діяльність. Будучи священником у с. Ластівка Підбузького району, вів активну пропаганду серед молоді по організації УПА, ОУН і був зв'язаний із Українським комітетом. Уся злочинна діяльність спрямовувалася проти Червоної Армії і радянської влади»* (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 3).

Загалом у архівно-кримінальній справі поміщено 39 документів на 57 аркушах. Серед них чотири протоколи допитів від 12 вересня (вів оперуповноважений ВББ УНКВС Дрогобицької області Левченко), 25, 28 вересня, 6 жовтня 1944 р. (оперуповноважений 3-го відділення ВББ УНКВС Дрогобицької області молодший лейтенант Малахатка. І тут дуже знаково, що отця Зиновія заарештували 27 серпня, а перший допит провели 12 вересня, а матеріали справи почали оформлювати у двадцятих числах вересня. Відзначимо і ще одну важливу деталь – із З. Бандровичем розмовляв (допитував) сам начальник УНКВС Дрогобицької області О. Сабуров. Хоча у справі відповідного протоколу не було, лише згадка про цей факт в одному із протоколів (і то як аргумент, щоб змусити під розписку зізнатися у заклик повстанців до боротьби). По цій справі також можна чітко простежити й значний розрив між арештом (27 серпня) і вироком (19 травня) (практично 9 місяців) і тільки невеликих чотири протоколи допитів. Постає питання, що слідчі так довго робили? Так, давали запити у Підбузьке і Турківське РВ НКВС, але все одно занадто багато на що навіть у той час звертала увагу прокуратура. Справи 1944–1945 рр., які дійшли до нас, як правило, короткі, але й швидкі в основній масі, а у справі З. Бандровича бачимо зовсім іншу ситуацію.

Постанова про порушення кримінальної справи і прийняття її до свого провадження була прийнята 25 вересня 1944 р. старшим оперуповноваженим 3 відділення ВББ УНКВС Дрогобицької області молодшим лейтенантом Малахаткою. Погодив цю постанову начальник слідчого відділу старший лейтенант держбезпеки Горнін та затвердив начальник

ВББ УНКВС Дрогобицької області Самусь (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 2). Постанову про арешт від 22 вересня 1944 р. підготував старший оперуповноважений 2 відділення відділу Б. Б. Седельніков, розглянувши матеріал про діяльність Зиновія Бандровича, які поступили в УНКВС Дрогобицької області. Арешт погодив начальник відділу ББ УНКВС Дрогобицької області Самусь, затвердив начальник УНКВС Дрогобицької області генерал-майор О. Сабуров (22 вересня), санкціонував воєнний прокурор військ НКВС Александров (23 вересня). Аналогічні підписи цих осіб стояли й на постанові про обрання міри запобіжного засобу – утримання під вартою (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 3–4). Складовою архівно-кримінальної справи є анкета заарештованого, яка містить словесний опис З. Бандровича – зріст 165 см, середньої тілобудови, плечі горизонтальні, шия коротка, світло-русявий, голубі очі, лице овальне, чоло пряме, брови дугоподібні, ніс малий, рот малий, губи тонкі, вуха малі (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 7–8). У протоколі затримання та особистого обшуку зазначалося, що у З. Бандровича нічого не виявили (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 5). 26 жовтня 1944 р. лікарською довідкою З. Бандровича було визнано здоровим і придатним до фізичної праці (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 29).

5 жовтня 1944 р. оперуповноважений 3-го відділення ВББ УНКВС Дрогобицької області молодший лейтенант Малахатка видав постанову про пред'явлення звинувачення. Її погодив начальник слідчого відділу ВББ УНКВС Дрогобицької області старший лейтенант держбезпеки Горнін, затвердив начальник відділу ББ УНКВС Дрогобицької області майор держбезпеки Самусь (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 20). Відтак З. Бандровичу було оголошено обвинувачення за ст.ст. 54-1 «а» і 54-11 кримінального кодексу УРСР і оголошено під розписку (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 20). Суть звинувачення полягала в тому, що, будучи членом ОУН, З. Бандрович проводив агітацію серед молоді, пропонував їй вступати в ОУН, брав участь у зборі продовольства для УПА, виступав із закликком боротися за Українську самостійну соборну державу (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 21). Хоча у тому ж протоколі допиту З. Бандрович визнав звинувачення частково, заперечував членство в ОУН та вербування молоді до лав ОУН і УПА (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 21зв.). Він не тільки заперечував більшість звинувачень, але й відповідав, що нічого не знає про існування ОУН у с. Ластівка, а тим більше осіб, які були її членами. Також заперечував свій зв'язок із «Просвітою» (Архів УСБУ

ЛО. Спр. П-39402. Арк. 21зв.–22). Зізнався, що в липні 1944 р. передав зерно для УПА із власних запасів (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 22).

Очевидно, обласні силовики намагалися «розкрутити» справу, усвідомлюючи, що З. Бандрович повинен знати більше, мати ширші контакти, тому працівники із Дрогобицького обласного УНКВС звернулися до колег у Підбузькому та Турківському РВ НКВС. Так, начальник ВББ УНКВС Дрогобицької області майор держбезпеки Самусь та начальник слідчого відділу ВББ УНКВС Дрогобицької області старший лейтенант держбезпеки Горнін писали начальнику Підбузького РВ НКВС 29 вересня 1944 р. вказівки: 1) встановити, чи дійсно З. Бандрович проживав у с. Ластівка і працював там священником; 2) зібрати на нього повні дані, які характеризували його політичні погляди в період німецької окупації та його діяльність в ОУН; 3) встановити осіб, які б знали про роботу З. Бандровича і його участь в ОУН, із яких детально допитати 2–3 особи по питаннях: а) яку агітаційну роботу проводив З. Бандрович щодо вербування молоді в ОУН, як у церкві, так і поза нею; б) із якою доповіддю виступав З. Бандрович на посвяті оунівців у с. Свидник 3 серпня 1944 р.; в) з ким із оунівців З. Бандрович підтримував зв'язок і де ці особи перебували в той час; г) який він мав зв'язок із В. П. Макаром, який збирав продовольство для націоналістів; 4) перевірити правильність показів З. Бандровича щодо діяльності В. П. Макара і М. І. Дудича та у випадку наявності на них компрометуючих матеріалів заарештувати; 5) провести ретельний обшук у квартирі З. Бандровича для виявлення у нього оунівської літератури, листів, документів, фотографій, які б показували належність його до націоналістичних організацій; 6) провести опис усього майна, яке належало З. Бандровичу, накласти на нього арешт і здати під розписку на зберігання; 7) усі зібрані матеріали: речові докази, акт опису майна, «зберігальну записку» і протоколи допитів свідків висилати в ВББ УНКВС. Термін давався до 5 жовтня 1944 р. (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 30–30зв.). Начальник слідчого відділу ВББ УНКВС Дрогобицької області молодший лейтенант державної безпеки Луговий по справі З. Бандровича 30 грудня 1944 р. підготував нову вимогу (просив встановити факт проживання З. Бандровича у с. Ластівка та священниче служіння, зібрати повну характеристику, встановити осіб, які б знали про його діяльність в ОУН та ретельно допитати, перевірити правильність показів, наявність компрометуючих матеріалів, провести ретельний обшук його помешкання, описати майно тощо) та надіслав начальнику

Турківського РВ НКВС капітану держбезпеки Салію, просив її виконати до 10 березня 1945 р. (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 32, 33–33зв.). Ігнорування запитів змусило втрутитися в цю справу вище обласне керівництво УНКВС. Отож повторно ці ж вимоги писали (заступник начальника УНКВС Дрогобицької області підполковник держбезпеки Васільєв і заступник начальника слідчого відділу ВББ УНКВС Дрогобицької області старший лейтенант держбезпеки Нікіфоров) 3 квітня 1945 р. до начальника Турківського РВ НКВС капітана держбезпеки Салія (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 33–33зв.).

Однак місцеві силовики не поспішали виконувати ці вказівки (чи то через надмірну завантаженість, чи то через звичайну халатність), що змусило втрутитися у процес навіть прокуратуру. Так, помічник воєнного прокурора Львівського воєнного округу по Дрогобицькій області гвардії майор юстиції Сальніков 16 грудня 1944 р. писав начальнику слідчого відділу ВББ УНКВС Дрогобицької області про невиконання начальником Підбузького РВ НКВС вказівок із уточнення низки питань, які виникли під час слідства із З. Бандровичем. Крім того, він звертав увагу на неприпустиме затягування у провадженні по розгляду справи. Прокурор вказував на те, що з 26 жовтня по 25 листопада ніяких слідчих дій не проводилося, обвинувачений утримувався під вартою (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 31).

Зазначимо, що протокол обшуку помешкання та протокол опису майна були складені 27 березня 1945 р., однак у них лише зазначалося, що ніяких речових доказів не було виявлено (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 35–36). Того ж дня склали «зберігальну записку» на голову сільської ради с. Ластівка Бориса Сухого (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 37). У надії виявити додаткові матеріали для слідства 10 лютого 1945 р. також допитали Василя Юськіва, проте нічого нового не дізнались (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 38). У своїй справі З. Бандрович назвав лише трьох осіб, які збирали продукти харчування у с. Ластівка для стрільців УПА та брали участь в урочистій присязі у с. Свидник. Зокрема, Василя Пантелеймоновича Макара, Миколу Івановича Дудича та «мужа довір'я» Миколу Нагірничу (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 27зв.).

19 травня 1945 р. (розпочався о 16.10) військовий трибунал військ НКВС Дрогобицької області у складі головуючого капітана юстиції Панфілова, членів лейтенанта державної безпеки Александрова і молодшого лейтенанта державної безпеки Лук'янченка, при секретарі старшині

Смоляновій. Без участі сторін обвинувачення та захисту в закритому службовому засіданні розглянули справу за звинуваченням Зиновія Бандровича (підсудний мав слово, у якому дотримувався лінії, яку вів упродовж слідства) (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 45–45зв.). Того ж дня (19 травня 1945 року) його було засуджено на основі ст. 54-1«а» кримінального кодексу УРСР до позбавлення волі у виправно-трудових таборах терміном на 10 років та 5 років пораження у правах (по п.п. а, б, в, е ст. 29 кримінального кодексу УРСР), із конфіскацією майна (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 46–46зв., 53). Покарання йому довелося відбувати у таборах Камчатки, Казахстану, Мордовії. Вироком визначалося відбуття покарання з 27 серпня 1944 року, таким чином, уже в серпні 1954 року він мав бути звільнений. Однак його продовжували утримувати у виправно-трудових таборах. Саме тому 26 січня 1955 р. його дружина Ангеліна Іванівна Копко (проживала у с. Рихтичі) звернулася до Генерального прокурора СРСР із клопотанням про порушення термінів ув'язнення її чоловіка З. Бандровича, який у той момент перебував у Тельманському держгоспі Карагандинської області (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 50).

2 березня 1955 р. співробітник УКДБ при Раді Міністрів УРСР по Дрогобицькій області капітан Ліпатов розглянув матеріали архівно-кримінальної справи (№12517), витребуваної за скаргою дружини засудженого З. Бандровича – Ангеліни Копко для перевірки вироку військового трибуналу військ НКВС Дрогобицької області від 19 травня 1945 р. щодо засудженого З. Бандровича (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 51–52). Хоча відповідь про відсутність підстав для відміни спецпоселення підготував та надіслав А. Копко помічник військового прокурора Прикарпатського військового округу – підполковник юстиції Морозов (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 54).

В офіційній відповіді дружині коротко повідомили, що її прохання було відхилено (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 52, 54).

За спогадами Миколи Петренка, Зиновій Бандрович був звільнений у 1955 році, однак ненадовго: уже в 1958 році його арештовують вдруге. Тоді отця вислали до Мордовії (Петренко, 2008: URL). Підтверджується це й матеріалами справи, у якій міститься інформація, що 2 липня 1958 р. Дрогобицький обласний суд засудив З. Бандровича по ст. 54-10 ч. II кримінального кодексу УРСР на 10 років позбавлення волі, із заборонаю проживати на території УРСР після відбуття основного покарання впродовж 5 років (Архів УСБУ

ЛО. Спр. П-39402. Арк. 56). У матеріалах науково-інформаційного і просвітницького центру «Меморіал» (Москва) міститься інформація про другий арешт 28 квітня 1958 р. Зиновія Бандровича, який на той момент проживав у с. Рихтичі Дрогобицького району (працював вантажником на інкубаційній станції). Засуджений 11 липня 1958 р. (Архів НІПЦ «Меморіал», URL).

Навіть більше, 14 липня 1961 року Львівський обласний суд (головуючий Опрітова, народні засідателі Каракчеєва, Бутенко, при секретарі Любашенко, з участю прокурора Дядюна) розглянув питання про визнання Зиновія Степановича Бандровича особливо небезпечним рецидивістом, оскільки, він був «засуджений два рази за особливо небезпечні державні злочини, як зрада батьківщині та антирадянська пропаганда і агітація» (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 55). Суд вирушив до нарадчої кімнати о 9.20, а вже о 9.35 повернувся з ухвалою (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 55зв.). Вирок був прийнятий не на користь репресованого (Архів УСБУ ЛО. Спр. П-39402. Арк. 55, 56–56зв.). Звільнений, проте із заборонаю в'їзду до України, Зиновій Бандрович був лише у 1970 році. Священничу місію продовжив у Литві при католицькому храмі неподалік Вільнюса, а через рік на короткий час, повернувся на рідну землю – Перемишль.

Помер отець Зиновій Бандрович, що символічно, 14 жовтня 1986 року, у 70-річному віці (Петренко, 2008: URL).

Великі люди не йдуть із життя безслідно. Зиновій Бандрович залишив пам'ять про себе у своїх молитвах, що знаходять відлуння на Батьківщині.

Висновки. Архівно-кримінальна справа, що містить 39 документів на 57 аркушах, серед яких 4 протоколи допитів (12, 25, 28 вересня, 6 жовтня 1944 року) є яскравим підтвердженням репресивної політики радянської адміністрації. Життєвий шлях Зиновія Бандровича умовно можна поділити на декілька етапів: 1) 1916–1938 рр. – дитинство та юність, здобуття освіти у Перемиській духовній семінарії; 2) 1939–1944 рр. – священнича праця у с. Літиня (1939–1942) та с. Ластівка (1942–1944), співпраця із українськими націоналістами; 3) 1944–1970 рр. – арешт, слідство, суд, ув'язнення та спецпоселення; 4) 1970–1986 рр. – звільнення з ув'язнення, продовження священничої місії в Литві.

Зиновій Степанович Бандрович (1916 – 1986) – жертва радянського тоталітарного режиму, яка виключно з політичних мотивів була необгрунтовано засуджена. Однак навіть після репресій, засуджень та відбуття покарання (26 років) він не зламався, а продовжив обраний життєвий шлях – духовної опіки народу, однак на чужині.

Постать отця Зиновія Бандровича в контексті проведення заходів щодо реабілітації постає уособленням байдужості державного керівництва. Зважаючи вже на 30-ту річницю незалежності України, прикро, що люди, які боролися за неї для нас, цілком забуті, неналежно відзначені чи, як і в цьому випадку, взагалі nereабілітовані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів НІПЦ Міжнародного товариства «Меморіал». URL: <http://lists.memo.ru/d3/f214.htm> (дата звернення: 02.09.2021).
2. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області (Архів УСБУ ЛО). Спр. П-39402.
3. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2-х т. / гол. ред. Б. Прах. Львів : Видавництво УКУ, 2015. Т. 1. 722 с.
4. Льницький М. Довіра до слова. *Рідний край*. 2015. № 1(32). С. 28–30.
5. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 30 : Степан Хрін (Степан Стебельський); Крізь сміх заліза: спогади / ред. Петро Потічний. Торонто : Видавництво «Літопис УПА», 2000. 552 с.
6. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 41 : Кирило Осьмак – Президент Української Головної Визвольної Ради (Документи і матеріали) / ред. Наталя Осьмак, Петро Потічний. Торонто; Львів : Видавництво «Літопис УПА», 2004. 880 с.
7. Мірчук П. Українська повстанська армія. 1942–1952. Документи і матеріали. Львів : Просвіта, 1991. 447 с.
8. Петренко М. Молитва отця Зенона. *Наша Віра*. 2008. URL: http://nashavira.ukrlife.org/06_2008.html (дата звернення: 02.09.2021)
9. Повстанець. Ч. 1. Листопад, 1944 р. *Архів центру досліджень визвольного руху (АЦДВР)* : вебсайт. URL: <http://avr.org.ua/viewDoc/10743> (дата звернення: 02.09.2021).
10. Твори. Щоденники без купюр : у 60 т. / гол. ред. Л. С. Танюк. Київ: «Альтерпрес», 2014. Т. 30. 528 с.

REFERENCES

1. Arkhiv NIPTs Mizhnarodnoho tovarystva «Memorial» [Archives of the NIPTs of the International Society “Memorial”]. URL: <http://lists.memo.ru/d3/f214.htm> [in Russian].
2. Arkhiv upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Lvivskii oblasti (AUSBU LO) [Archive of the Security Service of Ukraine in Lviv region]. Spr. 38108.
3. Ihnytskiy M. Dovira do slova [Trust in the word]. *Ridnyi kraj – Homeland*, № 1 (32), pp. 28–30 [in Ukrainian].

4. Mirchuk P. *Ukrainska Povstanska Armii. 1942–1952. Dokumenty i materialy* [Ukrainian Insurgent Army. 1942–1952. Documents and materials]. Lviv, 1991, 440 p. [in Ukrainian].
5. *Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii. T. 30 : Stepan Khrin (Stepan Stebelskyi); Kriz smikh zaliza: spohady* [Stepan Hrin (Stepan Stebelsky); Through the laughter of iron: memories] / red. Petro Potichnyi. Toronto: Vydavnytstvo “Litopys UPA”, 2000. 552 s.
6. *Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii. T. 41 : Kyrylo Osmak – Prezydent Ukrainskoi Holovnoi Vyzvolnoi Rady* [Kyrylo Osmak – President of the Ukrainian Main Liberation Council] (Dokumenty i materiialy) / red. Nataliia Osmak, Petro Potichnyi. Toronto; Lviv: Vydavnytstvo “Litopys UPA”, 2004. 880 s. [in Ukrainian].
7. Petrenko M. Molytva ottsia Zenona [Father Zeno’s prayer]. *Nasha Vira – Our Faith*. 2008. URL: http://nashavira.ukrlife.org/06_2008.html [in Ukrainian].
8. Povstanets. Ch. 1. Lystopad, 1944r. [Insurgent. Part 1. November, 1944]. *ATsDVR – Arkhivtsentru doslidzhen vyzvolnoho rukhu – Archive of the Center for Initial Motion Research* URL: <http://avr.org.ua/viewDoc/10743> [in Ukrainian].
9. Prakh B. *Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny : u 2-kh t.* [The Clergy of the Peremyshl Eparchy and the Apostolic Administration of the Lemivshchyna : in 2 volumes]. Lviv, 2015. Vol. 1. 722 p. [in Ukrainian].
10. Taniuk L. *Tvory. Shchodennyky bez kupiur : u 60-y t.* [Writings. Diaries without banknotes: in 60 volumes]. Kyiv, 2014. Vol. 30. 528 p. [in Ukrainian].